

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในท่ามกลางความรุนแรงที่ประหนึ่งสงครามย่อย ๆ ยืดเยื้อยาวนานทั่วพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมระยะเวลา 3 ปีกว่าแล้ว ได้พราวชีวิตผู้คนไปเป็นจำนวนมากมาย การตอบสนองต่อปัญหาด้วยการท้อแท้ ไม่ต่อสู้ และการย้ายถิ่นฐานบ้านเกิดจึงเป็นสิ่งธรรมดาที่ย่อมเกิดขึ้นได้

การตอบสนองต่อปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินด้วย “การยื่นหยัดต่อสู้” ไม่คิดจะย้ายหนีไปไหน จึงเป็นเรื่องแปลกใหม่ที่ควรนำมาศึกษา”

สรุปผลการศึกษา

ในกระบวนการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยให้ความสำคัญในเรื่องของการเลือกพื้นที่ศึกษา เนื่องจากผู้วิจัยพยายามนำเสนอประเด็นของการรักษาความปลอดภัยตนเองในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้มิใช่เป็นเรื่องง่าย ๆ ที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พื้นที่ที่ยังคงมีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นอยู่ และไม่มีแนวโน้มที่จะสงบลงแต่อย่างใด แต่จากการที่ผู้วิจัยได้เฝ้าสังเกตและติดตามข่าวสารอย่างใกล้ชิดทั้งจากบุคคลและจากสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ตลอดจนจากสิ่งสมประสมการณ์ที่ผู้วิจัยได้ไปปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่แห่งนี้ พบว่า ชุมชนเป้าหมายเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่มีความสามารถและศักยภาพในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยให้กับชุมชนของตนเองเสมอมา แม้ว่าสังคมภายนอกจะเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบหรือมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดก็ตาม จากปัญหาการวิจัยที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ และคุณลักษณะที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องต้องกันเป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงตัดสินใจเลือกพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย แต่เนื่องจากเหตุการณ์ภายนอกยังคงมีความรุนแรงเกิดขึ้นอยู่ ดังนั้นเพื่อความปลอดภัยของชุมชนดังกล่าว ผู้วิจัยจึงขอปิดบังชื่อจริงของชุมชนแห่งนี้ ซึ่งในการศึกษานั้นมีลักษณะเจาะจงหรือเป็นกรณีเฉพาะ โดยผู้วิจัยขอ นำสรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ลักษณะทั่วไปของชุมชนเป้าหมาย

ชุมชนเป้าหมายเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีการบุกเบิก ตั้งถิ่นฐานมาไม่น้อยกว่า 200 ปี และประกอบด้วย 3 กลุ่มบ้าน การตั้งรกรากของชุมชนมีทั้งไทยพุทธ และไทยมุสลิม โดยทั้ง 2 กลุ่มเป็นผู้ที่มาบุกเบิกพื้นที่ร่วมกัน ได้อาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณเดียวกัน ทำมาหากินในที่ดินผืนเดียวกัน จากการศึกษาพบว่าหลายครอบครัวมีความสัมพันธ์กันที่เครือญาติ อยู่ในลักษณะ “รวมชอมและถ้อยที่ถ้อยอาศัย” แม้ชาวไทยพุทธจะเป็นคนส่วนน้อยแต่คนไทยมุสลิมมักเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะอยู่บ่อยครั้ง ชุมชนแห่งนี้มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิม มีทุนทางวัฒนธรรม มีทุนทางด้านการจัดการ โดยเฉพาะวัฒนธรรมการรวมกลุ่ม ที่เกิดจากความต้องการ ของชาวบ้าน เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร ฯลฯ และที่เด่นมาก คือ การรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยในทุก ๆ กิจกรรมชุมชนต่างก็ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาอย่างต่อเนื่อง ด้วยลักษณะเช่นนี้เองที่หลอมรวมเป็นพลังของชุมชน จนสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนได้

2. รูปแบบการรักษาความปลอดภัยของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีมาตรการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินดังต่อไปนี้

- 2.1 การรวมพลังชุมชน
- 2.2 การฝึกอบรมยุทธวิธีการรักษาความปลอดภัย
- 2.3 การกำหนดพื้นที่การรักษาความปลอดภัย
- 2.4 การจัดให้มีการระวังป้องกันเหตุ
- 2.5 การจัดให้มีระบบสัญญาณแจ้งเหตุและการสื่อสาร
- 2.6 ระบบยามรักษาการณ์
- 2.7 การควบคุมบุคคลและยานพาหนะ
- 2.8 สนธิกำลัง
- 2.9 การหาข่าว
- 2.10 ปฏิบัติการทางสังคมจิตวิทยา
- 2.11 การเสริมสร้างขวัญกำลังใจผู้ปฏิบัติงาน
- 2.12 การประเมินผล

อภิปรายผล

จากการที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งด้วยวิธีการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ เจาะลึกกับผู้ใช้ข้อมูลหลัก (key informants) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบว่าชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งในด้านการรักษาความปลอดภัยของชุมชน โดยเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทั่วไปของชุมชนและกระบวนการสร้างมาตรการรักษาความปลอดภัย โดยสามารถอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไปมีลักษณะคล้ายกันกับพื้นที่ชุมชนอื่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติหรือเศรษฐกิจชุมชน แต่ที่มีลักษณะพิเศษคือลักษณะทางโครงสร้างทางสังคม ซึ่งไปขัดแย้งกับกระบวนการศึกษาของสถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาพัฒนาการแห่งชาติ (2544: 192) ที่กล่าวโดยสรุปว่าพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มักจะขัดแย้งกันเพราะคนนับถือศาสนาต่าง ๆ วัฒนธรรมต่างกัน แต่ข้อเท็จจริงที่พบในชุมชนพื้นที่ชุมชนประกอบไปด้วยคนทั้งสองศาสนาคือพุทธและมุสลิม แต่ภาพที่เห็นคือความเป็นเครือญาติ ความปรองดองช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุก ๆ กิจกรรมของชุมชน ภาพเช่นนี้ล้วนแล้วแต่เป็นภาพของความสามัคคีหรือ “พลังแห่งความสามัคคี” นั่นเอง

2. มีภาวะผู้นำชุมชนที่ดี จากการที่ผู้วิจัยได้ลงไปในพื้นที่ พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญจริง ๆ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งคือต้องมีผู้นำที่ดี ภาพลักษณะที่ผู้วิจัยได้สัมผัสกับผู้นำชุมชน พบว่า มีความจริงจังและจริงจังต่องาน มีความทุ่มเท ช่วยเหลือชาวบ้านและเสียสละ จึงทำให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนและสามารถรวมพลังของชุมชนด้วยการสร้างความรู้สึกรักและหวงแหนชุมชนให้เกิดขึ้นมาได้

ภาวะจิตใจของชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาความปลอดภัย และคอยระแวดระวังภัยอันตรายที่ส่งผลกระทบต่อการรักษาความปลอดภัยของชุมชน ซึ่งไปสอดคล้องกับความเห็นของ สนธยา พลศรี (2545: 55) ว่า องค์ประกอบในการทำให้ชุมชนเข้มแข็งส่วนหนึ่งคือ “ภาวะผู้นำ”

3. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้และมีการจัดการชุมชนที่ดี ภายหลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา และความรุนแรงที่เกิดขึ้นในชุมชนเมื่อปี 2549 ที่ผ่านมา จึงเป็นตัวกระตุ้นความรักชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างท่วมท้น การเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกมีผลต่อความเป็นอยู่ของชุมชน ประชาคมของชุมชนจึงได้ร่วมกันหาทางออกสำหรับปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดเวทีประชาคมเพื่อระดมความคิดเห็นหาแนวทางการแก้ไข ซึ่งประชาคมได้กำหนดแนวทางแก้ไขดังต่อไปนี้

- 3.1 สร้างกฎหลักของหมู่บ้าน
- 3.2 เพิ่มจุดตรวจอีก 1 แห่ง ณ เขตรอยต่อของหมู่บ้านกับชุมชนอื่น โดยมีทีมงานชุดรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้านจำนวน 50 คนอยู่เวรยามตลอด 24 ชั่วโมง
- 3.3 จัดตั้งทีมงานอาสาสมัครรักษาหมู่บ้าน จำนวน 6 คน
- 3.4 ขออนุมัติ ผรส.จำนวน 4 คน
- 3.5 ประสานงานหน่วยกองกำลังรับผิดชอบพื้นที่
- 3.6 ขอคำสั่งตำรวจชุมชนจากสถานีตำรวจภูธรจังหวัดยะลาทำหน้าที่หัวหน้าอาสาสมัครรักษาหมู่บ้าน

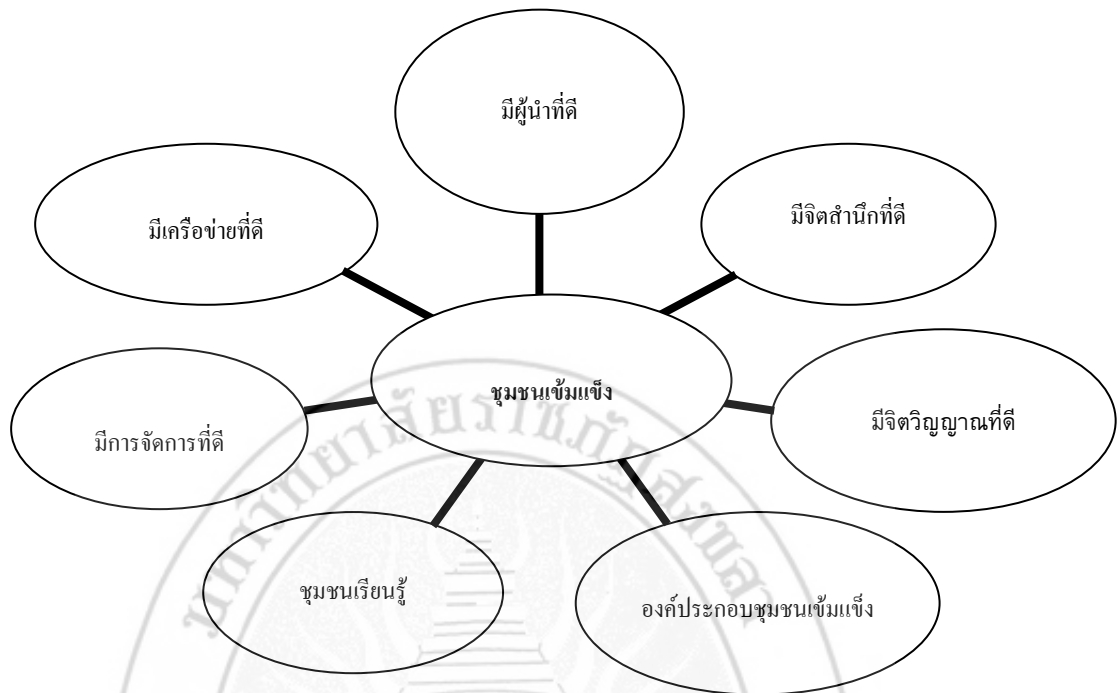
- 3.7 จัดทำแผนปฏิบัติการ
- 3.8 จัดแบ่งชุดปฏิบัติการ 3 ชุด
 - 3.8.1 ชุดลาดตระเวน
 - 3.8.2 ชุดสนับสนุน
 - 3.8.3 ชุดข่าวกรอง

ตั้งแต่ดำเนินการตามข้อตกลงดังกล่าว ความสงบสุขจึงเกิดขึ้นในพื้นที่ตลอดมา

4. มีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง องค์กรชุมชนในการรักษาความปลอดภัยของชุมชนหรืออาสาสมัครรักษาหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกองกำลังของชุมชนมีบุคลากรในภาคบริหารและภาคปฏิบัติ มีแผนปฏิบัติงาน กฎระเบียบข้อบังคับ วัตถุประสงค์ ตลอดจนสวัสดิการ ซึ่งผ่านการประชุมกรรมการของชุมชนมาแล้วทั้งสิ้น จึงทำให้องค์กรของชุมชนมีความเข้มแข็ง ประชาชนไว้วางใจ จึงสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งไปสอดคล้องกับการศึกษาของ สนธยา พลศรี ที่ว่า “ชุมชนเข้มแข็งได้เพราะประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกันเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ”

ชุมชนเป้าหมายแห่งนี้เข้มแข็งสามารถสรุปองค์ประกอบของชุมชนดังต่อไปนี้

- 4.1 มีจิตสำนึกชุมชนที่ดี
- 4.2 มีจิตวิญญาณชุมชนที่ดี
- 4.3 เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้
- 4.4 มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง
- 4.5 มีการจัดการชุมชนที่ดี
- 4.6 มีเครือข่ายชุมชนที่ดี
- 4.7 มีภาวะผู้นำชุมชนที่ดี

ภาพ 18 องค์ประกอบของชุมชน

ในการอภิปรายซึ่งผู้วิจัยค้นพบข้อมูลจากข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับรูปแบบในการรักษาความปลอดภัยตนเองของชุมชนนั้น กระบวนการสร้างความปลอดภัยตนเองของชุมชน คือ การคัดสรรคนมาบรรจุในกองกำลัง ทำการฝึกอบรม จัดอุปกรณ์ประจำกายที่จำเป็น เตรียมสถานที่ เตรียมสวัสดิการ ออกกฐนหมู่บ้านเพื่อเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงาน จัดทำแผนปฏิบัติงานและมีการตรวจสอบการปฏิบัติ อยู่อย่างสม่ำเสมอ

รูปแบบการรักษาความปลอดภัยตนเองของชุมชนถือได้ว่าเป็นกลวิธีอันชาญฉลาดของชุมชน ซึ่งสามารถสร้างความปลอดภัยให้กับชุมชนได้จริง จากการศึกษาผู้วิจัยพบข้อสรุปอยู่หลายประการ คือ หลักการของการรักษาความปลอดภัยของชุมชนคือ “จงให้ศัตรูอยู่ภายนอก” เนื่องจากชุมชนมองว่า ศัตรูคือผู้ที่ทำให้เกิดภัย จะเป็นคนนอกหรือคนในชุมชนก็ได้

ในการอภิปรายผลผู้วิจัยนำมาตรการของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษามาแล้วได้อธิบายพร้อม กับแนวคิดจากผลการศึกษาของ สุดสงวน สุธีสร (2547: 24-25) ว่าความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบ ของการป้องกันอาชญากรรม ซึ่งผ่านการศึกษาจนเป็นที่ยอมรับของสังคมแล้วกับรูปแบบของชุมชน มีความสอดคล้องกับประการใด ขอสรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการป้องกันอาชญากรรมของสังคมที่ไร้ระเบียบ การควบคุมทางสังคมและการสนับสนุนทางสังคม

ในชุมชนเป้าหมายได้มีการทำประชาคมเพื่อเป็นการจัดระเบียบชุมชน ตลอดจนหาแนวทางแก้ไขปัญหาความปลอดภัยโดยให้ชุมชนร่วมกันตัดสินใจ โดยตกลงใจจัดให้มีหน่วยรักษาความปลอดภัยของชุมชน มีกฎชุมชน แผนการปฏิบัติการหน่วย ซึ่งในแผนได้กำหนดว่าให้หน่วยต้องมีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชน ในกฎชุมชนได้ระบุถึงสวัสดิการต่าง ๆ ของหน่วยเพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญกำลังใจ และยังมีกำหนดการประชุมเพื่อตรวจสอบผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาเพื่อเป็นข้อเสนอแนะให้กับหน่วยต่อไป โดยสรุปเป็นรูปแบบดังนี้

- 1.1 การรวมพลังชุมชน
- 1.2 ปฏิบัติการทางสังคมจิตวิทยา
- 1.3 การเสริมสร้างขวัญกำลังใจผู้ปฏิบัติงาน
- 1.4 การประเมินผล

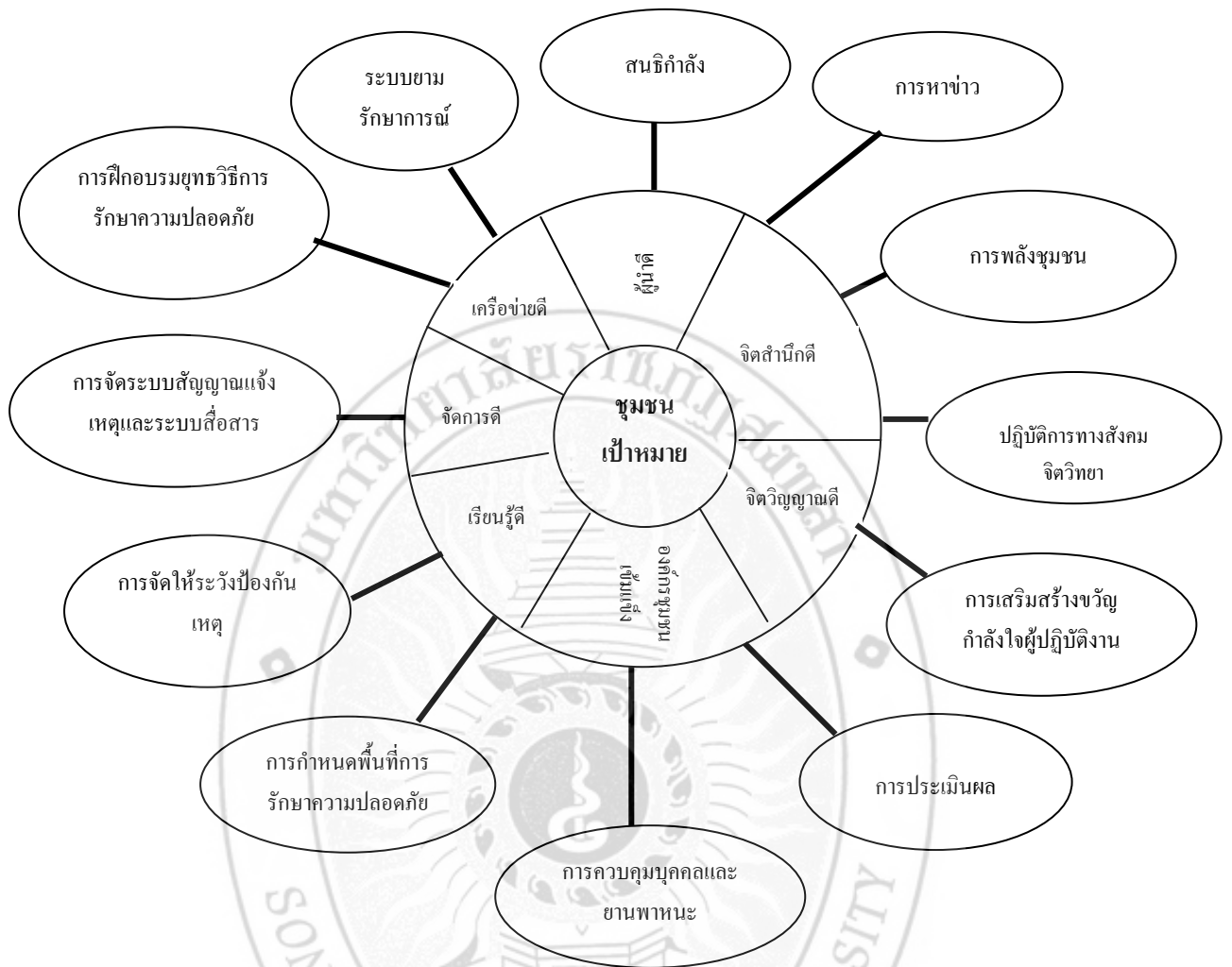
2. รูปแบบการป้องกันอาชญากรรมโดยลดช่อง/ตัดโอกาสของการประกอบอาชญากรรม ระบบการตรวจผู้คนที่เข้าออกชุมชน เป็นการป้องกันอาชญากรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับมาตรการควบคุมบุคคลและยานพาหนะ

3. รูปแบบการป้องกันอาชญากรรมด้วยการออกแบบสภาพแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดของชุมชนคือ

- 3.1 การกำหนดพื้นที่การรักษาความปลอดภัย
- 3.2 การจัดให้ระวางป้องกันเหตุ
- 3.3 การจัดระบบสัญญาณแจ้งเหตุและการสื่อสาร

4. รูปแบบการจู่โจมอาชญากรรม เป็นการป้องกันรักษาความปลอดภัยในเชิงรุก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชุมชน คือ

- 4.1 การฝึกอบรมยุทธวิธีการรักษาความปลอดภัย
- 4.2 ระบบยามรักษาการณ์
- 4.3 สนธิกำลัง
- 4.4 การหาข่าว

ภาพ 19 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของการป้องกันอาชญากรรมกับรูปแบบรักษาความปลอดภัยตนเองของชุมชน

ข้อเสนอแนะแนวทางเพิ่มเติมในการรักษาความปลอดภัยของชุมชน

หลังจากผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมกับประชาชนของชุมชนคือเป็นผู้สังเกตการณ์คอยรับฟังปัญหาของประชาชน พบว่า แม้ชุมชนแห่งนี้จะมีกฎหมายหมู่บ้านมานานแล้ว แต่ก็ควรจัดทำกฎหมายหมู่บ้านในเรื่องของการรักษาความปลอดภัยของชุมชนให้เป็นทางการเมื่อมีผู้มาพบเห็นจะได้อ่านแล้วปฏิบัติตามได้เลย หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “สุกมปากัด”

โดยมีเนื้อหาของกฎระเบียบหมู่บ้าน โดยประกอบไปด้วย 3 ประเด็นใหญ่

1. คือกฎข้อบังคับของหมู่บ้านเพื่อแก้ปัญหาการลักขโมย 10 ข้อ
2. กฎกติกาการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน 11 ข้อ
3. กฎระเบียบข้อบังคับของชุดอาสาสมัครรักษาหมู่บ้านและชุมชน 7 ข้อ

และยังได้เพิ่มเนื้อหาของกฎระเบียบหมู่บ้านเพิ่มเติม เพื่อความเหมาะสมต่อลักษณะของชุมชนในปัจจุบัน คือ การเพิ่มคณะกรรมการและกฎหมู่บ้านเกี่ยวกับ เรื่องทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ ฯลฯ และเรื่องการป้องกันปัญหายาเสพติด ซึ่งประชาคมเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะที่เพิ่มเติมขึ้นมา

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อให้การนำศักยภาพของชุมชน ตลอดจนทุนทางสังคมในทุก ๆ มิติ ซึ่งชุมชนใช้ในการบริหารจัดการตนเอง เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐบาลต้องมีบทบาทหลักในการศึกษาและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในทุกมิติทั้งระบบในระดับชาติและนานาชาติ โดยพัฒนาคนให้มีศักยภาพพร้อมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ สร้างความเข้มแข็งให้สถาบันทางสังคมในทุกๆระดับด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้ว อนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม และการรักษาองค์ความรู้ให้คงอยู่ มีการพัฒนานโยบายด้านการเมืองการปกครอง เพื่อจัดการปกครองท้องถิ่นที่เชื่อมประสานกับมิติทางสังคม และวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

เน้นการนำทุนทางสังคมในมิตินี้กลุ่ม/เครือข่ายเป็นจุดเริ่มต้น และพัฒนาไปสู่มิติอื่น ๆ เพื่อสร้างความสมานฉันท์ในการอยู่ร่วมกัน นำองค์ประกอบของทุนทางสังคมมาใช้ผสมผสานกัน

ฝ่ายความมั่นคงในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยง เปิดโอกาสให้ชุมชนได้กำหนดแนวทางการรักษาความปลอดภัยของตนเอง ให้คำปรึกษาดูแลจนร่วมพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชนร่วมติดตามดูแล และตรวจสอบการทำงานของภาคส่วนต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่ ด้วยการปรับปรุงและพัฒนาอย่างแบ่งปัน และร่วมกัน

รับผิดชอบดูแล และจัดทำแผนบูรณาการงานของทุกภาคส่วนในพื้นที่ เพื่อคุ้มครอง ดูแลให้ประชาชน
ได้รับบริการทางสังคมที่เหมาะสมตามอัธยาศัย และตามสิทธิพึงมีที่รัฐธรรมนูญรับรองอย่างทั่วถึง รวดเร็ว
และเป็นองค์รวม

ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป

ควรมีการศึกษานโยบายและแนวทางการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน
ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นรายจังหวัด ภายใต้กรอบแนวคิด “เข้าถึง เข้าใจ และพัฒนา”
และศึกษาแนวทางในการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการเสริมสร้างความมั่นคงในพื้นที่
ชายแดน

